

Зацвярджаю

ЗАКЛЮЧНЫ ЭТАП XXXIV РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІЯДЫ
ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА»
І «БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА»

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

Мазыр, 2018 г.

9 клас

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы											

Варыянт I

Заданне 1. Адным з прыкметных фанетычных адрозненняў беларускай мовы ад шэрагу іншых славянскіх моў (рускай, польскай, балгарскай, сербскай і інш.) з'яўляецца характар заднеязычнага звонкага гука. Так, у беларускай мове ў словах *галава, гара, нага* і многіх іншых літара «г» абазначае фрыкатыўны (працяжны) зычны гук, у адрозненне, напрыклад, ад рускай мовы, дзе ў адпаведных роднасных словах гэта літара адпавядае гуку змычнаму (выбухному).

Аднак і ў нашай мове зрэдку сустракаюцца словы, у якіх альбо згодна са старадаўняй традыцыяй, альбо ў выніку ўплыву суседніх гукаў на месцы літары «г» ці нейкай іншай прынята вымаўляецца выбухны гук [г], што з'яўляецца нормай для літаратурнага вымаўлення.

Знайдзіце такія словы сярод змешчаных у табліцы і пастаўце насупраць іх знак «+». Словы, у якіх няма выбухнога [г], суправадзіце знакам «-».

Максімальная колькасць балаў – 4 (0,5 бала – за кожны правільны адказ).

<i>гектар</i>		<i>вагон</i>	
<i>аквалангіст</i>		<i>экзамен</i>	
<i>бразганне</i>		<i>ганак</i>	
<i>вакзал</i>		<i>граблі</i>	

Заданне 2. У левым слупку табліцы прыведзены фрагменты запісаў пяці фразеалагізмаў. Дапоўніце іх прапушчаным дзеяслоўным кампанентам (для кожнага сваім), кіруючыся змешчаным побач значэннем. Запішыце гэты дзеяслоўны кампанент у патрэбнай граматычнай форме ў трэцім слупку адпаведнага радка.

Максімальная колькасць балаў – 5.

Заданне 4. Размяркуйце словы па графах табліцы ў адпаведнасці з тым, у якой марфеме знаходзіцца элемент *іц*. Графічна вызначце гэту марфему.

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала за кожнае правільна размеркаванае слова і правільна вызначаную марфему)

Пясочніца, нішчымніца, бліскавіца, сініца, камяніца, рукавіца, прасніца, весніцы, святліца, бяссонніца.

Узор: Суфікс – *вадз-іц-а*.

Элемент <i>іц</i> у складзе слова		
Частка кораня	Суфікс	Частка суфікса

Заданне 5. Дзеепрыслоўе адносна «маладая» форма дзеяслова. Але колькі дзеепрыслоўяў сустракаецца ў беларускіх прыказках і прымаўках: *Не кажы «гон» не пераскочыўшы; Пытаючыся дапытаешся, а шукаючы – знойдзеш і інш.!*

Утварыце дзеепрыслоўі ад прапанаваных дзеясловаў.

Максімальная колькасць балаў – 5 (1 бал за кожнае правільна ўтворанае дзеепрыслоўе).

высахнуць	
баяцца	
даць	
развітвацца	
таўчы	

Заданне 6. Вызначце, якімі непастаяннымі марфалагічнымі прыметамі характарызуюцца словы як часціны мовы ў сказе *І кожны міг сябе я пазнаю часцінкай злітаю вялікага сусвету* (Я. Колас).

Максімальная колькасць балаў – 5 (0,5 бала за правільна названыя прыметы).

Слова	Непастаянныя марфалагічныя прыметы	Слова	Непастаянныя марфалагічныя прыметы
Узор: <i>нікім</i>	<i>Т. скл.</i>	Узор: <i>але</i>	<i>не мае</i>
<i>і</i>		пазнаю	
кожны		часцінкай	
міг		злітаю	
сябе		вялікага	
я		сусвету	

Заданне 7. З чыстай рэчкі Быстрыцы Светлай чыстай вадзіцы, А з адрыны Канюшыны, А са свірна макухі, А мякіны з-пад павеці Для кароўкі Пястухі Нанасілі гуртам дзеці (С. Шушкевіч).

А што маглі прынесці дзеці з малачарні, вяндыярні, клеці і асеці? Абгрунтуйце выбар для кожнага слова.

Максімальная колькасць балаў – 4.

А з малачарні _____, а з вяндыярні _____, а з клеці _____, а з асеці _____ нанасілі гуртам дзеці.

Абгрунтаванне:

Заданне 8. Успомніце аўтараў названых твораў і разгадайце красворд. Расчытайце сапраўднае прозвішча паэта, гарызантальна зашыфраванае ў красвордзе. Запішыце псеўданім паэта.

Максімальная колькасць балаў – 6.

1. «Тарас на Парнасе».
2. «Аповесць мінулых гадоў» (найбольш вядомы з укладальнікаў).
3. «Слова на Антыпасху».
4. «Бывай».
5. «Сямнаццатай вясной».
6. «Жыццё Еўфрасінні Полацкай».
7. «Мужыцкая праўда».
8. «Белая Сарока».
9. «Да Нёмна».
10. «Не воблака, а проста аблачынка...»

							8		
						7			
		3							
1									
				5				9	
			4		6				10
	2								
						0			

Псеўданім паэта: _____

Заданне 9. Прачытайце тэксты, змешчаныя ў буквары В. Ластоўскага «Першая чытанка» і ўрывак з выдання «Слова...» 1800 г. Супастаўце іх паводле зместу з тэкстамі помнікаў старажытнай літаратуры – запішыце нумар тэксту ў ячэйцы насупраць арыгінальнага тэксту ў табліцы, з якім ён тэматычна супадае. Потым запішыце кірыліцай адну страфу з «Песні пра князя Усяслава».

Максімальная колькасць балаў – 5.

1. Усяслаў-князь людзям суд судзіў, гарадамі князёў надзяляў, а сам поначы воўкам гуляў. З Кіева да петухоў дасцігаў Тмутаракані; вялікаму Хорсу ваўком шлях перабягаў. Таму ў Полацку рана званы пазванілі к заўтрані ў Сафіі святой, а ён у Кіеве звон чуе («Слова пра паход Ігаравы»).

2. В лето 6488 (980). Приде Володимер с варяги Ноугороду и рече посадником Ярополчим: «Идете к брату моему и рцете ему: “Володимер ти идетъ на тя, пристраивайся в противу биться”». И седе в Новегороде... И посла ко Рогъволоду Полотъску, глаголя: «Хочю пояти дщерь твою собе жене». Он же рече дщери своей: «Хощеши ли за Володимера?» Она же рече: «Не хочю розути робичича, но Ярополка хочю» («Аповесць мінулых гадоў»).

3. Князь вялікі Вітаўт хацеў ускласці на сябе карону, але яго непрыяцелі ляхі не прапусцілі яе, і таму ён не ўсклаў на сябе карону. І расхварэўся князь вялікі Вітаўт і адпусціў [дамоў] вялікіх князёў і царскіх паслоў са шматлікімі падарункамі і з пашанаю. Кароль жа польскі Уладзіслаў застаўся ў вялікага князя Вітаўта. І пры ім памёр вялікі Вітаўт 23 кастрычніка ў дзень памяці святога апостала Якава, брата Гасподняга («Пахвала князю Вітаўту»).

4. На Нямізе снапы сцелюць галовамі, малоцяць цапамі сталёвымі, жыццё кладуць на таку, душу веюць ад цела. Нямігі крывавыя берагі не дабром былі засеяны, засеяны былі касцямі сыноў рускіх («Слова пра паход Ігаравы»).

1.	<p>Kijeŭski Kniaź, Waładzimir, pačuŭšy ab charastwie bielaruskaj kniazioŭny ad kupcoŭ, što jechali s tawarami, takže pasłaŭ swaich swatoŭ da poľackaho kniazia. Kijeŭskije swaty pryjehali u Poľacak z bahatymi padarkami dla kniazioŭny. Swaty-bajary raskazali ab bahaćci i sile swajho kniazia, a pašla z nizkim pakłonam pałażyli pierad kniazioŭnaj padarki i prasili, kab Rohnieda pašla zamuž za Waładzimira.</p> <p>Rohnieda adsunuła rukoj padarki i skazała: — „Nie pajdu za rabyńča!”</p> <p>(W. Łast. Pieršaja čytanka: knižyca dla bielaruskich dzietak dzieła nauki čytańnia Wilnia Drukarnia M. Kuchty, 1916)</p>
----	--

2.	<p>Biełaruśsiu i Litwoj, niezależnym ad Polščy. Pad starasć Witoŭt chacieŭ karanawacca na Biełaruska-Litoŭskaho karala. U 1430 hadu jon sklikaŭ da siebie mnoha karaloŭ i kniazioŭ na karanaciju. Papież wysłaŭ praz pasłoŭ jamu załatuju karonu, ale pałaki zławili tych pasłoŭ i adabrali ad ich karonu. Karanacija nie adbyłasia, i Witoŭt z niepamysnaści zachwareŭ i pamior. Ale i pašla jaho śmierci doŭha ješče naŝ kraj i narod byŭ wolny. Pachawali Witoŭta u Wilni, u sklapoch wilenskaj katedry.</p> <p><i>(W. Last. Pieršaja čytanka: knižyca dla biełaruskich dzieťak dzieła nawuki čytańnia Wilnia Drukarnia M.Kuchty, 1916)</i></p>
3.	<p>На Нсмерѣ вмѣсто сноповѣ спеляють головы; молодшиѣ цѣпами булапныи, на покѣ жизнь кладуть, и вѣють душу опѣ пѣла. Окровавлен- ные Нешигскіе берега не бы- ленѣ были засѣяны, засѣ- яны коспами Русскихѣ сы- новѣ. Князь Всеславѣ людѣ</p> <p><i>(Слова пра паход Ігаравы. Масква, 1800)</i></p>
4.	<p>Pieśnia a kniazium Ŭsiesławie.</p> <p>Ŭsiesłaŭ ludziej swaich sudziŭ, Paradkawaŭ kniaziami, A pa načach, jak woŭk, błudziŭ Ad kraju ŭ kraj lesami.</p> <p>Os jon s-pad Kijewa biażyc, A pokul dzień nastanie I zołak ziemi azaryc, Nadmorski kraj ahlanie.</p> <p>U Połacku zwany huduc Na zamku u Sofii; Jon soniejku praskočyc puc. I ŭčuje zwany tyje.</p> <p><i>(W. Last. Pieršaja čytanka: knižyca dla biełaruskich dzieťak dzieła nawuki čytańnia Wilnia Drukarnia M.Kuchty, 1916)</i></p>

Песня пра князя Усяслава

Заданне 10. Складзіце метрычную схему радкоў верша Адама Русака «*Бывайце здаровы*», што сталі народнай песняй. Самастойна напішыце ў працяг яшчэ адну – *уласную* – строфу, вытрымліваючы рытмічны малюнак узору.

Бывайце здаровы,
жывіце багата,
А мы ад'язджаем
дадому, дахаты.

Максімальная колькасць балаў – 5.

Метрычная схема:

Уласная строфа:
